

МЕХАНІЗМ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: ДОКТРИНАЛЬНІ АСПЕКТИ

У статті досліджуються питання доктринального забезпечення механізму сучасної правової держави. З позицій теорії конституційного права аналізуються сутнісні характеристики цього складного явища та його окремі елементи. Автор розглядає організаційні, інституційні та функціональні аспекти механізму сучасної правової держави. На основі теоретичних висновків автор робить пропозиції для удосконалення практики функціонування механізму сучасної правової держави.

Ключові слова: державний механізм, теорія розподілу влад, гілка влади, орган державної влади, теорія систем, публічна влада, управління, демократичні реформи, громадянське суспільство.

Foles A. M. Механизм современного правового государства: доктринальные аспекты.

В статье исследуются вопросы доктринального обеспечения механизма современного правового государства. С позиций теории конституционного права анализируются существенные характеристики этого сложного явления и его отдельные элементы. Автор рассматривает организационные, институциональные и функциональные аспекты механизма современного правового государства. На основе теоретических выводов автор делает предложения для усовершенствования практики функционирования механизма современного правового государства.

Ключевые слова: государственный механизм, теория разделения властей, ветвь власти, орган государственной власти, теория систем, публичная власть, управление, демократические реформы, гражданское общество.

Foles A. M. The mechanism of the modern constitutional state: the doctrinal aspects.

The article examines the doctrinal questions provide a mechanism of modern constitutional state. From the theory of constitutional law examines the essential characteristics of this complex phenomenon and its individual elements. The author examines the organizational, institutional and functional aspects of the mechanism of the modern constitutional state. Based on theoretical conclusions, the author makes suggestions for improvement of the mechanism of modern practice of law.

Keywords: state mechanism, the theory of separation of powers, branch of power, body of state power, systems theory, public power, governance, democratic reform, civil society.

Події початку ХХІ століття показали, що класичне розуміння держави, засноване на принципах та уявленнях Вестфальського мирного договору та категоріях ХVІІ століття, назавжди відійшли в минуле. Виклики, що стоять перед сучасними державами, глибинні процеси, що відбуваються в соціумі та праві, практично обумовили дискусію про необхідність ревізії традиційних уявлень про національну державу як таку та окремі її елементи. Глобалізація, яка пронизує всі сторони людської діяльності, в т. ч. державу і право, не залишила місця колишнім домінантам, на яких базувалося функціонування держави. Інтеграція в праві, що знаходить свій вияв в явищах гармонізації та уніфікації, ставить перед сучасними державами принципово нові завдання.

Особливої актуальності зазначена тенденція набула в державах, які здійснюють демократичні трансформації та правові реформи, в основі яких лежить принцип вестернізації, до яких відноситься й Україна. Для переважної більшості з них становлення і розбудова державності переплітається з необхідністю враховувати особливості поточного моменту, що, очевидно, ускладнює й без того надзвичайно складні завдання, що стоять перед ними.

У ході державотворчих процесів у такого роду державах одне з основних питань та проблем, які стоять перед ними з моменту їх утворення, є створення ефективного та адекватного державного механізму. Від того, наскільки останній відповідає своєму призначенню, значною мірою залежить успіх і самих держав, і реформ, які в них проводяться.

Питання створення належного державного механізму неодноразово піднімалось українськими вченими-конституціоналістами, серед яких М. Баймуратов, Ю. Бисага, Ю. Волошин, М. Орзіх, В. Шаповал, О. Фрицький та ряд інших. Однак ініціатива щодо проведення конституційної реформи знову поставила на порядок денний питання удосконалення державного

механізму, оскільки в її основі є саме зміни в формі державного правління, а отже, в державному механізмі. Саме тому виникає необхідність звернення до проблеми належного доктринального забезпечення такої неоднозначної категорії, як державний механізм.

Під механізмом держави в сучасній теорії права та конституційному праві розуміють певну структуру державної влади. Сам термін «державна влада» – очевидна абстракція, яка не існує в реальності. В конкретних проявах соціуму державна влада проявляє себе через діяльність державних органів і державних службовців. Державні органи та державні службовці виконують державні функції і складають «апарат» держави в широкому сенсі цього слова.

У конституційному праві, державознавстві та теорії права немає очевидної єдності в думках щодо того, що є механізм держави. На те чи інше трактування механізму держави впливають наукові уподобання дослідників, політико-правові традиції держави, віднесеність до правової сім'ї тощо. Для повноти сприйняття категорії «механізм сучасної держави» необхідно розглянути деякі з найбільш поширених визначень цього феномену.

При цьому, як показує аналіз сучасних досліджень, термін «механізм» використовується переважно дослідниками теорії права. Так, український дослідник К. Волинка стверджує, що «механізм держави – це цілісна ієрархічна система всіх державних організацій, які практично здійснюють завдання та функції держави» [1]. Український інтернет-ресурс Вікіпедія взагалі не бачить різниці між державним механізмом та державним апаратом [2], фактично ототожнюючи їх. Інший український дослідник Олексій Оболенський говорить про тісний зв'язок державного механізму з категорією «державний апарат» [3].

У дослідженнях з конституційного права автори уникають цієї категорії. Так, Олег Фрицький пише про «конституційно-правові основи організації і здійснення державної влади» [4], хоча по суті предмет його аналізу не виходить за межі категорії «державний механізм». Інший український дослідник Віталій Журавський веде мову про «конституційну систему державних органів України» [5], хоча знову ж таки мова йде по суті про державний механізм. Однак болгарський дослідник Стефан Стойчев аналізує державну організацію, знову ж таки не виходячи за сферу державного механізму [6].

Згідно з одним із найпоширеніших підходів у теорії права, що цілком може бути застосовано і в теорії конституційного права, «механізм держави – це сукупність державних органів, які здійснюють державну владу і забезпечують реалізацію функцій держави» [7].

Деяко детальніший варіант такого розуміння полягає в тому, що «механізм держави являє собою систему різноманітних органів і установ, що знаходяться у взаємній залежності і зв'язку один з одним, за допомогою яких здійснюється державна влада і управління справами суспільства» [8].

Ще одна варіація цього ж таки підходу, суть якого в ототожненні механізму та апарату держави: «механізм (апарат) держави – це система органів, установ та посадових осіб, які в установленому правовому порядку наділені державно-владними повноваженнями і реалізують функції держави» [9].

Таким чином, зазначений підхід, який умовно можна визначити, як етатистсько-нормативний, пропонує під механізмом держави розуміти досить широку сферу, а саме як всеохоплюючу систему реалізації публічної влади шляхом управління, що є стрижнем сучасного соціуму.

З огляду на вищенаведене, механізм держави можна охарактеризувати наступними сутнісними рисами. Насамперед, слід звернути увагу на те, що він складається з особливого складу індивідуумів, що здійснюють реалізацію публічно владних повноважень.

Іншою важливою складовою для розуміння механізму сучасної держави є те, що він являє собою систему державних органів та установ, пов'язаних ієрархічною підпорядкованістю і здатних відповідно до нормативних приписів здійснювати дії, що становлять монополію держави.

І, нарешті, не менше значення має те, що для забезпечення своїх державно-владних повноважень державний механізм має всі необхідні організаційні засоби, безпосередні засоби примусу, які відповідають даному історичному етапу розвитку соціуму та типу держави.

З огляду на викладені вище думки науковців, слід акцентувати увагу на тому, що власне механізм держави слід відрізнити від іншого, близького до нього поняття – «державний апарат». На жаль, деякі дослідники ототожнюють ці поняття, вносячи тим самим плутанину у розуміння сучасної держави та її елементів. Зокрема, стверджується, що «апарат держави – це система державних органів, взаємопов'язаних спільними принципами, єдністю кінцевої мети і взаємодією, наділених владними повноваженнями, що мають у своєму розпорядженні матеріально-технічні

можливості для здійснення своїх функцій» [10]. По суті, перед нами визначення механізму держави, тільки під іншою назвою. В зв'язку з цим слід акцентувати увагу на тому, що ототожнювати «механізм» з «апаратом» не можна, тому що «апарат» – це професійні чиновники, зайняті різними видами управлінської діяльності.

Поширені у пострадянській літературі підходи до механізму держави цілком справедливо піддаються критичному аналізу. Так, цілком закономірно вважається, що «уподібнення держави машині, системі державно-владних установ – технічному механізму і т. д. страждає істотними недоліками, оскільки ігнорує специфіку держави і державної влади. Держава – це не технічне, а соціальне утворення. Вона будується, структурується і діє за законами і правилами не механіки і техніки, а права, виражає ступінь і міру розвиненості свободи людей. Саме вільні люди формують відповідну вільну державу як інституційно-владне вираження і здійснення досягнутого ними щабля й форми свободи» [11]. Важко не погодитись з цією думкою, особливо зважаючи на досвід правової трансформації в Україні.

Саме тому, слід погодитись з тими сучасними дослідниками конституціоналізму, що підходять до механізму держави з позицій інституціональної теорії. Тоді ситуація стане ясною і зрозумілою, відповідно до реального позиціонування механізму держави. Держава є складною організацією і, отже, складається з певної кількості сегментів (інститутів), що формуються з метою реалізації державних функцій. На думку російського державознавця та компаративіста Веніаміна Чіркіна, «інститут державності – це відносно відособлена організаційно-функціональна структура, що виконує часткову функцію в цілісній системі державного регулювання суспільних відносин» [12]. Виділені ознаки інституту державності дозволяють зробити висновок, що інститут державності не тотожний державному органу, представляючи собою більш широке поняття. У структурі одного інституту держави може бути кілька органів держави.

У цілому, як показує аналіз думок та досліджень з цього питання, механізм держави в основному залежить від цілей, викликів, що стоять перед даною, конкретною державою, та вимог сучасності, що стоять перед будь-якою сучасною державою, а також способів управління різного роду процесами в соціумі. Говорячи про моделі державного механізму, слід звернути увагу на ступінь відкритості або, навпаки, закритості системи управління. Якщо застосувати до механізму держави теорію організацій, запропоновану французьким дослідником та одним з засновників сучасної теорії управління Анрі Файолем ще на початку XX століття, то загальний результат буде мати наступний вигляд [13]. Держава, як універсальна організація управління, що базується на потребах відповідного соціуму, ґрунтується на певній сукупності основоположних принципів.

Насамперед, мова йде про структурні принципи, що вибудовують різномірні відносини у відповідну стійку систему з чітко визначеними елементами та взаємозв'язками між ними. Серед такого роду принципів ми виділяємо розподіл праці, що на конституційному рівні знаходиться вираження в принципі розподілу влад та відповідній йому системі «стримувань і противаг».

Наступний за значенням принцип – це єдність та відповідність мети і керівництва, тобто цілям, які ставить перед собою відповідна система, повинна відповідати належна управлінська структура.

Серед такого роду основоположних принципів виділяється співвідношення централізації і децентралізації, причому для кожної конкретної держави в певних історичних умовах існує оптимальний баланс між централізацією і децентралізацією, про що зокрема свідчать трансформаційні процеси в Україні та поступова зміна такого балансу в бік децентралізації.

Особливе значення для належного функціонування демократичного механізму має принцип чіткої залежності влади і відповідальності. Очевидно, що між ними повинна існувати стійка взаємозалежність, про що знову ж таки свідчить досвід України, де налагодити такий зв'язок поки що не вдається.

Ну і нарешті, повинна існувати ієрархічна система державного управління, яка заснована на підпорядкуванні вищим ланкам державного механізму нижчих.

Наступна група принципів пов'язана з процесами управління, на яких заснований відповідний державний механізм. До такого роду принципів ми насамперед відносимо: справедливість, дисципліну, принцип належної винагороди, принцип єдності відповідної групи і, нарешті, принцип підпорядкування головній меті, згідно з якою функціонує даний державний механізм.

Не менше значення для усвідомлення особливостей державного механізму має система принципів кінцевого результату управління, до яких відносяться: порядок, як кінцева мета будь-якої системи управління; стабільність, як запорука існування самої системи управління та системи

суспільних відносин, над якими здійснює управління державний механізм; принцип ініціативи та відповідна корпоративна етика (етика державного службовця) [14].

Відповідно до існуючих уявлень щодо особливостей сучасних державних механізмів можлива їх класифікація на відкриті і закриті системи, що здійснюється за відповідними критеріями.

Серед них кардинальне місце займає відкритість системи державного механізму. Суть цього критерію полягає в наступному. Насамперед, система державного механізму визнає параметри взаємодії з зовнішніми системами (соціумом і т. д.), з якими вона співіснує та має відповідні одна-та двосторонні зв'язки.

Відкритість, або транспарентність, насамперед полягає в тому, що за умов демократичного правління державний механізм формується громадянами держави або безпосереднім, або опосередкованим шляхом.

Основоположне значення в транспарентності має залежність державного механізму від громадянського суспільства, що, зокрема, виражається в його контролі з боку останнього.

У цьому контексті не менше значення має наявність ефективної системи контролю – як внутрішнього, так і зовнішнього за власне державним механізмом та його окремими елементами. Взагалі, зважаючи на схильність державного механізму до різного роду девіацій, контроль є стрижнем його функціонування.

Наступний критерій полягає в певній закритості системи державного механізму від різного роду зовнішніх факторів.

Насамперед це означає те, що державний механізм повинен бути здатним ігнорувати дії зовнішніх систем, з якими він має взаємозв'язок, щодо нього. Крім цього, як і будь які динамічні системи одне з основних завдань державного механізму полягає в забезпеченні власного відтворення, оскільки це є одним із основних факторів забезпечення його наступності та належного функціонування. Закритість державного механізму створює ряд принципів небезпек, а тому слід обезпечитись від його безконтрольної бюрократизації та корумпованості та відсутності або неефективності контролю за законністю прийнятих рішень. Як показує досвід трансформаційних перетворень в Україні, саме ці небезпеки є чи не основними засобами девіативного впливу на державний механізм.

Однією з основних проблем у державах, що здійснюють демократичну трансформацію та вестернізацію національних правових систем, є вибір та інституціоналізація певної моделі державного механізму. Практика розвинених держав та теорія конституціоналізму свідчать, що вибір моделі державного механізму залежить від ряду об'єктивних факторів. До них насамперед відносяться географічне розташування, а отже, вплив держав-сусідів, та культурно-історична і правова спадщина, яка в т.ч. знаходить вираження в правовій культурі й особливо в її девіаціях [15].

У процесі функціонування системи державного управління необхідно створювати певні умови для вирішення парадоксу сталості та мінливості системи, а отже, надання системі в цілому стабільності і динамізму. Сучасні дослідники виділяють кілька напрямків такої діяльності.

Насамперед, слід зосередитись на формуванні адекватних та реальних цілей для сучасного державного механізму. Сутність такого роду діяльності полягає в чіткому виділенні головної мети, заради здійснення якої створюється певний елемент в державному механізмі. Крім того, необхідне правильне та адекватне визначення цілей, досягнення яких сприяє забезпеченню головної мети. Екстраполяційний аспект полягає в реалізації прогностичного обліку похідних або побічних цілей функціонування державного механізму.

Наступний напрямок полягає в побудові належної функціональної структури. В свою чергу вона здійснюється шляхом надання підсистемі державних органів відповідних функцій, сумісних за спрямованістю, предметом, змістом і формами здійснення. Поряд з цим, необхідне зосередження в підсистемі достатньої різноманітності управлінських функцій. Саме таким чином забезпечується достатність та адекватність сучасного державного механізму. Крім цього, необхідне забезпечення достатньої різноманітності управлінських функцій та їх наповнення адекватними змістом та обсягом організаційними, юридичними та інформаційними ресурсами.

Належне функціонування сучасного державного механізму неможливе без створення відповідної організаційної структури. В такого роду структурі розподіл загального обсягу організаційного потенціалу по вертикалі і по горизонталі повинен мати таку структуру, щоб загальне, колективне здійснення управлінських функцій і повноважень підсистеми управління організаційно поєднувалося з індивідуальним і відповідальним веденням конкретної управлінської

роботи. Крім цього, необхідне встановлення чітких взаємозв'язків субординації, до того ж слід виокремлювати керівні центри, оперативно-виконавські процеси, обслуговуючі дії, лінії підпорядкування та контролю. В таких організаційних структурах повинно бути обов'язкове формування координаційних горизонтальних взаємозв'язків між одно- та різновидовими елементами для того, щоб вони мали значний обсяг вільного, самостійного узгодження власних дій. До того ж, потрібне неодмінне виділення взаємозв'язків, які ініціюються на нижніх рівнях системи, що забезпечують самостійність і самоврядність елементів нижчого рівня, а також їх здатність впливати на верхні рівні системи. Слід також оптимізувати та узгодити позиціонування людського потенціалу організаційної структури і технічних засобів управління, що веде до підвищення продуктивності та ефективності функціонування системи в цілому.

Організація функціонування державного механізму, окрім іншого, повинна враховувати забезпечення відповідності соціальної ролі елементів державного механізму і можливостей людей, покликаних реалізувати його потенціал. Необхідне також використання різноманітних форм і методів здійснення одного і того ж елемента в системі державного механізму. Врешті-решт, слід мати на увазі те, що без послідовної орієнтації при роботі з елементами державного механізму на їх інформаційне, психологічне та педагогічне сприйняття всіма учасниками процесів, пов'язаних з реалізацією публічно-владних повноважень, неможливе його нормальне функціонування [16].

Державний механізм за сучасних умов та викликів глобалізації і правової інтеграції, незалежно від його специфічних елементів, має відповідати певним вимогам. До такого роду вимог насамперед відносяться: націленість на досягнення мети, яка стоїть перед державним механізмом; ефективність, тобто досягнення мети найкращим чином, в найбільш короткі терміни і з найменшими затратами; іманентна здатність до розвитку та модернізації [17].

Сучасні дослідження в області конституціоналізму та теорії конституційного права сформулювали певні ознаки державного механізму, в основі яких лежить загальна теорія управління і які зводяться в цілому до необхідності чіткої постановки цілей і завдань, професійної основи їх реалізації та дотримання принципу ієрархічності та абсолютного пріоритету суспільних інтересів [18].

Сучасні моделі державного механізму можна класифікувати не тільки за ознакою відкритості або закритості. В останні десятиліття ХХ ст. рядом дослідників було розроблено декілька принципово нових моделей державного управління: новий державний менеджмент, нова інституційна теорія, концепція політичних мереж, синергетичний підхід тощо. Зокрема, синергетичний підхід передбачає наявність певного «некласичного» і нелінійного розвитку соціальної системи. По відношенню до державного управління в контексті функціонування державного механізму цей підхід передбачає наявність декількох основних принципів. Насамперед, мова йде про знання законів самоорганізації, що, у свою чергу, дозволяє втручатися в діяльність систем і певним чином управляти ними. Крім того, процес управління в режимі самоорганізації можна звести до виявлення закономірностей, що відбуваються в системах еволюційних змін.

Основними цілями синергетичного підходу в перекладі до функціонування державного механізму насамперед виступає мета функціонування, тобто власні цілі, що характерні для державного механізму.

Належна організація в умовах сучасного державного механізму передбачає реалізацію таких важливих завдань, як створення умов, необхідних для розвитку власного потенціалу даної системи, а також забезпечення керованої системи засобами, необхідними для досягнення своїх власних цілей.

Синергетичний підхід в принципі дозволяє виявити приховані тенденції розвитку соціуму і держави як його складової частини. Інше питання, що за цими тенденціями не можна просто спостерігати або діяти рефлекторно. Зважаючи на основоположний характер державного механізму, будь-які його трансформації повинні відбуватись на науковій основі. В контексті наукового пізнання правових явищ потрібно виходити з того факту, що нелінійність розвитку соціуму взагалі та громадянського суспільства зокрема передбачає багатоваріантність розвитку такого роду систем та їх іманентну здатність до значної динаміки розвитку.

Сукупність усіх вищевикладених положень у принципі дозволяє розглядати державний механізм з позицій феномену в праві, враховуючи при цьому суб'єктивний вплив чинників громадянського суспільства, правової культури тощо. Крім того, і це потрібно підкреслити, дослідження держави та її інститутів в даному контексті дає можливість ефективно відстежувати

всі процеси, пов'язані з різного роду девіаціями державного механізму. Тут мова насамперед йде про бюрократизацію і корупцію державного апарату.

Аксіоматичним став підхід, згідно з яким базовим елементом механізму держави виступає державний орган. Виникнення державних органів – неминучий наслідок спеціалізації різного роду функцій у результаті еволюції держави. Державний орган виконує одну з функцій держави, виступає від імені держави. Для того, щоб мати реальну можливість ефективно виконувати покладену функцію, державний орган повинен мати необхідні для цього засоби, забезпечені правовими нормами.

Визначень державних органів в сучасних дослідженнях з конституційного права досить багато. Як приклад, можна навести лише деякі з них. Стверджується, що державний орган – це відносно самостійна частина держави, створювана для здійснення певного виду державної діяльності і наділена державно-владними повноваженнями (компетенцією) [19]. Інституційний аспект знайшов вираження в наступній дефініції: «орган держави – це спеціально створена структура, складова частина державного апарату, наділена компетенцією, необхідною для здійснення певної функції» [20]. Адміністративно-господарський підхід до визначення державного органу полягає в тому, що «орган держави – це юридично оформлена, організаційно і господарсько відокремлена частина державного механізму, що складається з державних службовців, наділена державно-владними повноваженнями і необхідними матеріальними засобами для здійснення в межах своєї компетенції певних завдань і функцій держави» [21].

Згідно з вищенаведеними дефініціями можна зробити ряд висновків щодо основних характеристик державного органу. Таким чином, основними ознаками державних органів слід вважати наступні. Насамперед, державні органи формуються безпосередньо державою або громадянами даної держави. Державні органи здійснюють належні їм функції від імені держави. Державні органи, як елемент державного механізму, мають право видання обов'язкових до виконання актів нормативного характеру. Державний орган забезпечує виконання правових актів шляхом спеціальних засобів впливу, в тому числі методів примусового характеру, забезпечених відповідними правовими нормами. Взаємозв'язок, як основна характеристика державного механізму в якості системи, проявляється в наявності ієрархічних зв'язків між різними рівнями державних органів. З огляду на системну природу державного механізму, для окремих його елементів (державних органів) характерна наявність інших структур, які забезпечують реалізацію повноважень державних органів, а також матеріальної бази та бюджетних джерел фінансування. Людський потенціал державного органу відрізняється тим, що діяльність державних службовців здійснюється на професійних засадах.

Досвід функціонування сучасних держав свідчить, що система державних інституцій будується залежно від поточних потреб та історичних традицій тієї чи іншої конкретної держави. На початку XXI сторіччя в ряді держав Європи відбуваються системні реформи, пов'язані з модернізацією державних механізмів, з огляду на принципово нові умови сучасності (глобалізація, євроінтеграція тощо). Їх проведення пов'язується зі зміною балансу держави і громадянського суспільства, входженням ряду держав в так звану постіндустріальну епоху та інтеграційним проектом в рамках Європейського Союзу.

Проблеми реформування державних механізмів у такому контексті зводяться до розв'язання ряду питань. Насамперед актуальною є проблема розмежування між громадським та приватним секторами. Причому, якщо в усталених демократіях, зі стійкими правовими системами та традиціями вона в основному вирішена, то для так званих держав молодшої демократії вона є чи не основною. Однією з принципових проблем, що вирішується протягом останніх трьох десятиріччів, є пошук раціонального балансу між централізацією і децентралізацією, про що свідчать реформи у Франції та Великій Британії. Зважаючи на відомі вади демократичного правління, актуальним є відображення адекватної структури суспільних та державних інститутів з урахуванням інтересів різних меншин. У цьому контексті надзвичайною актуальністю відзначається пошук ефективної координації дії державних і недержавних організацій зі сфери громадянського суспільства. Проблеми людського фактору в організації державного механізму зводяться до виділення сутності обов'язків і відповідальності державних службовців. Врешті-решт, вся проблематика знаменує собою пошук найкращої організації управління державою [22].

У процесі такого реформування використовуються різні методологічні прийоми. До пріоритетних практик у цьому напрямку можна віднести експертний метод, який полягає в оцінці і висновках фахівців з досліджуваної проблематики. Пріоритетним на сьогоднішній день є метод порівнянь і аналогій, який в цілому базується на потенціалі компаративних знань з використанням

позитивного і негативного досвіду сучасних держав. Останнім часом значного поширення набули методи з арсеналу конституційної інженерії, а серед них – метод організаційного моделювання.

Завдання, що стоять перед державним органом, а також методи та специфіка його діяльності утворюють компетенцію даного органу. Компетенція державного органу закріплюється в поточному законодавстві шляхом декларування відповідних прав і обов'язків. При цьому слід мати на увазі, що законодавче регулювання діяльності державних органів і державних службовців істотно відрізняється від законодавчого регулювання діяльності окремих індивідів, а саме: державні органи і службовці можуть робити лише те, що безпосередньо передбачено правовими нормами, тоді як окремі особи, навпаки, можуть робити все, що їм не заборонено. Звідси і такі феномени, характерні для державної служби, як презумпція винуватості державного службовця, на протигагу загальноправовому принципу презумпції невинуватості. В зв'язку з цим слід зазначити, що використання імперативного методу правового регулювання дозволяє уніфікувати і оптимізувати державне управління, тобто ставить діяльність органів державної влади в заздалегідь визначені рамки. Уніфікація в цій сфері має принципове значення, зважаючи на тенденції правової глобалізації, а також чергову хвилю демократичної трансформації, в контексті якої здійснює своє реформування і Україна.

Список використаних джерел:

1. Волинка К. Г. Теорія держави і права [Електронний ресурс] / К. Г. Волинка. – Режим доступу : <http://textbooks.net.ua/content/view/2317/31/>.
2. Державний апарат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82.
3. Оболенський О. Ю. Державна служба [Електронний ресурс] / О. Ю. Оболенський. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/content/view/1217/76/1/1/>.
4. Фризький О. Ф. Конституційне право України / О. Ф. Фризький. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 227.
5. Конституційне право України / За ред. Ю. М. Тодики та В. С. Журавського. – К. : Ін Юре, 2002. – С. 305.
6. Стойчев С. Конституційно право / С. Стойчев. – София : Сиела, 2002. – С. 95.
7. Сырых В. М. Теория государства и права. Учеб. / В. М. Сырых. – М. : Юрид. Дом «Юстицинформ», 2001. – С. 48.
8. Любашиц В. Я. Теория государства и права / В. Я. Любашиц, А. Ю. Мордовцев, И. В. Тимошенко, Д. Ю. Шапсугов. – Ростов-на-Дону, 2003. – С. 204.
9. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства. Учебник для юридических вузов и факультетов / В. С. Нерсесянц – М. : Издательская группа НОРМА–ИНФРА М, 1999. – С. 261.
10. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. 3-е изд. / А. Б. Венгеров. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – С. 181.
11. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства. Учебник для юридических вузов и факультетов / В. С. Нерсесянц. – М. : Издательская группа НОРМА–ИНФРА М, 1999. – С. 262.
12. Чиркин В. Е. Государствоведение. Учебник / В. Е. Чиркин. – М. : Юристъ, 1999. – С. 127.
13. Fayol Henri. General and Industrial Management / Henri Fayol. – Pitman, 1949. – 110 p.
14. Мильнер Б. З. Теория организаций 3-е изд., перераб. и доп. / Б. З. Мильнер. – М. : ИНФРА-М, 2003. – С. 14–17.
15. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления / Г. В. Атаманчук. – М. : Издательство: Омега-Л, 2004. – С. 88–93.
16. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления / Г. В. Атаманчук. – М. : Издательство: Омега-Л, 2004. – С. 160–162.
17. Чиркин В. Е. Современное государство / В. Е. Чиркин. – М. : «Международные отношения», 2001. – С. 238.
18. Государственное управление и политика. Учеб. Пособие / Под ред. Сморгунова Л. В. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2002. – С. 17–18.
19. Сырых В. М. Теория государства и права: Учеб. / В. М. Сырых. – М. : Юрид. Дом «Юстицинформ», 2001. – С. 45.
20. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов / А. Б. Венгеров. – 3-е изд. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – С. 183.

21. Теория государства и права. Курс лекций. / Под ред. Матузова Н. И., Малько А. В. – М. : Юрист, 1997. – С. 97.
22. Сморгунев Л. В. Современная сравнительная политология / Л. В. Сморгунев. – М. : РОССПЭН, 2002. – С. 379.

** Фолес Андрій Михайлович – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України.*